

1

MAXIMALISTEN

Ik: 'Mijn naam is Jeroen, en ik ben een maximalist.'

Allen: 'Hallo, Jeroen.'

Leidster: 'Welkom, Jeroen. Vertel ons je verhaal.'

Ik: 'Het begon, denk ik, toen ik zestien was. Toen deed ik voor het eerst iets niet omdat ik het leuk vond, maar omdat het goed zou staan op m'n cv. Vervolgens ging het van kwaad tot erger. Ik ging studeren aan een University College, da's een selectieve opleiding maar je hebt er zoveel vrijheid dat je erna nog minder goed weet wat je met je leven wilt doen dan toen je er binnenkwam. Nu zit ik dus met hoge verwachtingen, maar die zijn heel abstract en nergens op gericht. Ik weet dat ik veel voor elkaar wil krijgen, maar ik heb geen flauw idee waarin. Dit maximalisme heeft trouwens invloed op alle gebieden van m'n leven, niet alleen op studie of werk. Neem bijvoorbeeld vakanties. Nu ik al die foto's op Facebook zie van mensen die door Australië trekken, wil ik echt niet meer fietsen op de Veluwe.'

Leidster: 'Herkennen jullie dat?'

Allen: 'Ja.'

Mijn generatie kent vele namen. Journalisten en onderzoekers hebben het over Generatie Y, Generatie Einstein, the Millennials, the Net Generation, Generation Next, the Echo Boomers, de Netwerkgeneratie, the Digital Natives, de Shuffle-generatie, the Strawberry Generation, de Internetgeneratie, de Grenzeloze Generatie. Over één ding zijn alle experts het eens: jongeren van nu hebben torenhoge verwachtingen van hun leven. Ze zijn allemaal op de één of andere manier ‘handig’ (voornamelijk met digitale middelen) en willen graag rijk, beroemd en/of succesvol worden. Je kunt dit als iets positiefs zien, zoals Inez Groen en Jeroen Boschma doen, die in hun boek *Generatie Einstein* benadrukken dat jongeren tegenwoordig sterk voor zichzelf opkomen, of je kunt de gevaren ervan blootleggen, zoals in de VPRO-documentaire *De BV IK*. Maar het staat vast dat mijn generatie het allerbeste voor zichzelf wil. We verlangen naar een perfecte relatie, eisen een inspirerende baan en kunnen niet zonder meeslepende reiservaringen. Vaak valt het echte leven tegen, wat kan leiden tot verschijnselen als de *quarterlife crisis*: een identiteitscrisis, vaak met burn-out, van mensen tussen de twintig en de dertig.

Dat ik zelf ook nogal hoge verwachtingen heb van het leven realiseerde ik me pas laat. De eerste keer dat ik er echt over begon na te denken was in maart 2012. Ik was toen aanwezig bij de Nationale Carrièrebeurs in de RAI in Amsterdam. Dit evenement besloeg meerdere hallen, en had meer dan vijftienduizend mensen getrokken. Op het gedeelte van de beursvloer dat alleen voor academici toegankelijk was speelde zich een kenmerkend tafereel af. Studenten en jonge afgestudeerden dromden samen bij de

stands van zogenaamde topwerkgevers, op jacht naar een babbeltje met een van de weinige recruiters. Achterin bevond zich een nog exclusiever gedeelte. Hier werden alleen studenten toegelaten die op voorhand waren uitgenodigd voor een interview of op de beursvloer een wildcard voor een gesprek in de wacht hadden gesleept. Zij mochten op audiëntie komen bij Shell, Unilever of KLM.

Je raadt het al: ik kreeg geen uitnodiging. Dat kon ik natuurlijk prima aan mezelf uitleggen, want ik was jong, onervaren en noem maar op, maar toch was ik een tikje teleurgesteld – ik had het leuk gevonden als ik wel was uitverkoren. Maar het ging niet alleen om die gesprekken. Overall op deze beurs hadden de mensen die op mij leken, de studenten dus, hetzelfde doel: zo snel mogelijk contact leggen met deze topwerkgevers. Dat was overigens een abstract doel; niemand wilde naar Unilever omdat ze zo geïnteresseerd waren in voedselveiligheid of iets dergelijks, maar alleen omdat Unilever een grote naam was. We gingen dus met z'n allen niet voor de inhoud, maar voor de vorm; niet voor het product, maar voor de merknaam. Gewoon, omdat ze nou eenmaal de beste zijn.

Met dat doel in je achterhoofd is zo'n beurs geen pretje. Met wie je ook praat, er is altijd wel iemand die een moeilijkere studie heeft afgerond, een prestigieuzere stage heeft volbracht of net die belangrijker bestuursfunctie heeft bekleed. En toch moet je vol goede moed en met een grote glimlach flirtend de bedrijven tegemoet. Die zijn natuurlijk spekkoper. Met de huidige ruime arbeidsmarkt zijn hun arbeidsplaatsen schaars. Ze kunnen zich laven aan de overvloedige aandacht van de gretige academici. Want die voelen de markt ook aan, en dat maakt ze alleen

nog maar wanhopiger om contact te leggen met de werkgever van hun dromen – of eigenlijk, van de collectieve droom.

Mijn generatiegenoten op de beurs en ik hopen dat we bij een topwerkgever aan de slag kunnen. Deze hoop wordt al snel verwachting. We willen een hoog salaris, internationale oriëntatie, goede doorgroeimogelijkheden. Helaas zijn er niet zoveel bedrijven die aan onze verwachtingen voldoen. Daarmee is ook het aantal optimale banen gelimiteerd. En dit betekent dat het grootste deel van de banenzoekers uit mijn generatie zal worden teleurgesteld.

Dat het streven naar optimalisatie gepaard gaat met de verwachting dat het maximale ook echt te bereiken valt, niet alleen bij ons maar ook bij volgende generaties, werd me duidelijk toen ik van de carrièrebeurs thuiskwam. In het *Volkskrant Magazine* van die dag stond een interview met drie kinderen die iets bijzonders gepresteerd hadden. De één had in de finale gestaan van *Junior Masterchef*, een kookprogramma voor kinderen, de ander had meegedaan aan AVRO's *Junior Dance*, en de derde, een twaalfjarig meisje genaamd Tijgerlelie, was bezig met haar eerste boek. Vooral dit laatste kind had hooggespannen verwachtingen van haar carrière. Ze wilde niets minder dan beroemd worden. Zelf zette ze deze instelling treffend uiteen: 'Ja, ik zou wel teleurgesteld zijn als ik niet uniek ben.' Ze is heus niet de enige. Zoals documentairemaakster Roos het zegt in *De BV IK*: 'Als ik eraan denk dat ik een *gewone* student zou zijn, dan heb ik echt het gevoel dat ik mijn leven aan het verpesten ben.'

Ik noem deze instelling ‘maximalisme’, naar een term uit de sociale wetenschappen. Psychologen en economen hebben al sinds de jaren vijftig boeken volgeschreven over *maximizers* en *satisficers*. Maximizers, of maximalisten, die overal en altijd het onderste uit de kan proberen te halen, zijn volgens onderzoek gedoemd om altijd net niet tevreden te zijn. Satisficers, of ‘tevredenstellers’, die genoeg nemen met wat ze hebben en in middelmatige prestaties het geluk weten te vinden, zijn over het algemeen meer tevreden met hun leven.

Een bepaalde manier van keuzes maken staat volgens wetenschappers aan de basis van dit fenomeen. Maximalisten, zo schrijft psycholoog Barry Schwartz, hebben de neiging bij het maken van een keuze alle opties af te gaan, en dan te proberen de beste uit te kiezen. Satisficers daarentegen gaan beschikbare opties langs tot ze er een tegenkomen die goed genoeg is. Door deze optie direct te kiezen zijn ze sneller klaar met het maken van een keuze, en het blijkt uit onderzoek dat ze er ook nog eens meer tevreden mee zijn.

Als een maximalist dus een broek gaat kopen, zal hij zo veel mogelijk winkels langsgaan en alle beschikbare broeken passen om dat ene perfect zittende, stijlvolle, betaalbare en duurzame exemplaar uit de schappen te vissen. Hij vindt het echter moeilijk hier tevreden mee te zijn. In elk van de vier categorieën (comfort, stijl, prijs en duurzaamheid) kwam immers telkens een andere broek als beste uit de bus. Het uiteindelijk gekochte exemplaar was dus in ten minste drie categorieën *second best*, en een maximalist kan hier ontzettend slecht tegen.

Een satisficer zou juist een beperkt aantal broeken

overwegen – precies zoveel als nodig zijn om een exemplaar te vinden dat goed genoeg is. Hij zal dus geen weet hebben van al die andere broeken die de maximizer bewust heeft moeten afwijzen, en daardoor is het gemakkelijker om met de gemaakte keuze tevreden te zijn. Een satisficer hoeft, kortom, niet na te denken over wat hij allemaal misloopt. En hoewel maximalisten vaak absoluut gezien betere resultaten behalen – door bijvoorbeeld een broek uit te kiezen die net iets scherper geprijsd is dan die van een satisficer – zijn ze doorgaans minder gelukkig met het resultaat van hun keuzes.

Niet alleen bij het nemen van triviale beslissingen leidt maximalisme tot onvrede. Het is voor mijn generatie een levensinstelling: we willen continu eruit halen wat erin zit. Deze moraal maakt het moeilijk om echt tevreden te zijn met wat we hebben bereikt. Als je alleen genoeg neemt met de meest fantastische baan bij de meest fantastische werkgever, is de kans dat je baan je teleurstelt immers groot. Bovendien leidt het eindeloos zoeken naar de beste baan, studie, vakantie, relatie, vrienden, woning en vrijetijdsbesteding tot een gevoel van verantwoordelijkheid over de gemaakte keuze. Ik was ervan overtuigd dat het mogelijk was perfectie te bereiken in mijn leven, en als dat dan niet lukt is dat mijn eigen domme schuld. Hierbij komt nog het probleem dat een maximalist ook in de kledingwinkel ervaart: het gras is altijd groener aan de overkant, dus blijf je onvermoeibaar doorzoeken naar betere opties. En de opties die je al hebt afgewezen doen ook nog eens afbreuk aan de waarde van het gekozen alternatief. Gelukkig zijn met wat je hebt bereikt kan dan ontzettend lastig zijn.

Was maximalisme vroeger ook al zo normaal als vandaag de dag? Ik geloof het niet. Mijn grootouders trouwden jong, hadden hun hele leven een overzichtelijke loopbaan en hielden zich aan de regels van hun sociale en kerkelijke omgeving. Ze hadden weinig keus, en er viel dus ook weinig te maximaliseren. Mijn ouders, geboren tijdens de babyboom, hebben vervolgens grootschalige ontkerkelijking en toenemende sociale mobiliteit meegemaakt, waardoor het mogelijk werd om écht te doen en te worden wat ze wilden. En hun generatie heeft ons, de twintigers van nu, opgevoed met het idee dat we alles kunnen bereiken als we het maar proberen. Zoals we uit duizend verschillende spijkerbroeken kunnen kiezen in een winkelstraat, kunnen we ook uit duizend verschillende carrières kiezen, en de ‘alles kan’-mentaliteit legt de verantwoordelijkheid om een goede keuze te maken volledig bij de jongere. De ons gegeven vrijheid om te worden wat we willen is absoluut goed bedoeld, maar brengt onherroepelijk een enorme last met zich mee: de druk en de noodzaak om zelf de beslissingen te nemen die ons het allergelukkigst gaan maken.

En aan deze druk valt tegenwoordig amper nog te ontkomen. Op televisie vechten talenten elkaar de tent uit, waarbij de winnaar roem wacht en de verliezer met lege handen afdruipt. Dit gebeurt op de meest uiteenlopende gebieden, van zingen tot koken en – hoewel grappig bedoeld – van timmeren tot loodgieten (bij BNN's *De Beste...*). Een nogal trieste exponent van deze trend was een tv-format van Talpa en Jeugdzorg Nederland, waarin uit huis geplaatste kinderen hun favoriete pleeggezin mochten selecteren. Dit idee werd al snel afgebrand door

de pers, maar de gedachte erachter sprak boekdelen: competitie en optimalisatie kunnen bestaan op alle vlakken van het leven.

Kortom, maximalisme is overal. Ik ben ermee opgegroeid, en een hele generatie met mij. Juist vanwege de alomtegenwoordigheid van dit fenomeen wil ik erover schrijven. Maar dit boek is geen zelfhulpboek, geen coach. Ik leer je niet 'de kunst van het kiezen' of iets dergelijks, ik ben gewoon benieuwd naar hoe het zit. Waarom ben ik al van jongs af aan bezig met mijn cv? Waarom wil ik overal in uitblinken? Doet iedereen hieraan mee of is er verschil tussen groepen twintigers, bijvoorbeeld tussen laag- en hoogopgeleiden? En de belangrijkste vraag: zou het niet beter zijn genoeg te nemen met een leven dat je nu nog als 'middelmatig' zou omschrijven?

Ik hoop dat dit boek herkenbaar zal zijn voor mijn generatiegenoten en leerzaam voor onze ouders. Laten we beginnen met deze laatste groep. Zoals een jongen die ik voor dit boek interviewde droogjes opmerkte: "De beste willen zijn" lijkt me niet genetisch bepaald, dus dan moet het wel door de opvoeding komen.' Wat hebben onze ouders dan gedaan, dat wij zo ontzettend graag uit willen blinken?

2

VERWENNERIJ

Leidster: 'Welkom terug allemaal. Vandaag gaan we het hebben over jullie jeugd. Wij van de Anonieme Maximalisten geloven dat het belangrijk is om te begrijpen waar het gevoel dat je bijzonder moet zijn vandaan komt. Ik ben dus benieuwd hoe jullie zijn opgevoed, hoe jullie ouders waren. Wie wil er beginnen?'

Roos: 'Ik was laatst bij de bakker, en naast me stond een meisje van een jaar of vier met haar moeder. Die moeder zei: "Wil je een croissantje, een roombroodje of een kaasstengel?" En dat kind maar twijfelen. Zo voel ik me zo nu en dan ook: ik kan niet kiezen. Soms wilde ik dat mijn ouders me gewoon hadden verteld wat ik moest worden.'

Leidster: 'En je vond ook dat die moeder dat kind een kaasstengel in haar handen had moeten drukken?'

Roos: 'Ja, precies. Ik weet dat het stom klinkt, maar soms denk ik dat het vroeger veel makkelijker was. Toen werd je wat je vader was, of je werd huisvrouw. Nu kun je worden wat je maar wilt. Maar ik weet niet wat ik wil!'

Als ik aan mijn vader (1954) vraag hoe het was om op te groeien als slagerszoon in Hoorn, dan krijg ik mooie verhalen te horen. Van sommige weet ik niet of ik ze moet geloven, zoals: ‘Toen ik jong was, moest ik ’s winters de tuin in met een emmer, met m’n elleboog een wak slaan in het ijs op de waterput en een emmertje vol scheppen om me te kunnen wassen.’ Van andere weet ik dat ze waar zijn: ‘Ik sliep met een van mijn broers in één bed, en daar zat een kuil in dus we rolden steeds tegen elkaar aan; ik droeg kleren die eerst van m’n oudere broers waren geweest; in de winter had ik soms blauwe knieën van de kou, omdat m’n ouders geen geld hadden voor een nieuwe lange broek en ik dus de korte van de zomer moest blijven dragen.’ Als ik die verhalen hoor realiseer ik me dat er in de afgelopen vijftig jaar ontzettend veel is veranderd.

Natúúrlijk had ik als kind een eigen bed, en waren er genoeg lange broeken om mijn knietjes warm te houden. Natúúrlijk hadden we een kraan waar altijd stromend water uit kwam. Natúúrlijk mocht ik op muziekles, kon ik kiezen op welke sport ik wilde en kreeg ik genoeg zakgeld om Nintendospelletjes te kopen. En natúúrlijk brengen de moeders uit de buurt waar ik nu woon hun kinderen dagelijks naar school in een grote bakfiets. Mijn opa had ook een bakfiets, maar die werd gebruikt door mijn ooms om bestellingen van de slagerij rond te brengen, na schooltijd of in het weekend.

De oudere generatie vindt de jongeren vaak verwend: we beseffen niet in welke luxe we leven. Ik probeer weleens te bedenken hoeveel geluk ik heb dat ik in Nederland woon, met goede scholen, lekker eten, contactlenzen, een warme

jas. Maar het volgende moment maak ik me weer druk om de trein die vijf minuten vertraging heeft, of om de winkelwagentjes bij de Albert Heijn die in elkaar verstrikt raken. Het is nu eenmaal moeilijk om stil te staan bij dingen die normaal voor je zijn, en voor mijn generatie zijn luxe en rijkdom gewoon.

Ook gewoon geworden is keuzevrijheid, en dat hebben we aan onze ouders te danken. Zij zijn het geweest die zich losrukten van het juk van hun ouders en de maatschappij. In de jaren zestig en zeventig werd er geprotesteerd tegen de beklemmende macht van de overheid, haar instituten en de Kerk. Deze strijd ging ver: men kraakte leegstaande panden, drukte pamfletten, bezette het Maagdenhuis en nam het risico op arrestatie voor lief. Niet voor niets noemen generatieonderzoekers Frits Spangenberg en Martijn Lampert deze generatie de Protestgeneratie: tégen zijn was hun identiteit. Persoonlijke belangen werden moeiteloos opgegeven voor de collectieve droom: de vrijheid om je leven in te richten zoals je dat wilde.

Voor mijn generatie is het tij definitief gekeerd. Onze ouders waren als de dood om ook maar iets voor ons te beslissen. Toen ik van de basisschool naar het voortgezet onderwijs ging mocht ik eerst meerdere open dagen van middelbare scholen bezoeken om me goed te oriënteren en zelf de school te kunnen kiezen die het best bij me paste. Bij de ene open dag kreeg ik een driehoekige markeerstift met op iedere hoek een andere kleur, bij de andere een mok met het schoollogo erop. Lastig. Gelukkig kon ik er thuis nog even over nadenken, terwijl ik mijn favoriete computerspelletje speelde en mijn moeder de maaltijd